

Андрій Клоччя

ТЕНДЕНЦІЙНІСТЬ І ХУДОЖНІСТЬ

Анатоль Шиян популярний радянський письменник. Його твори широко відомі радянському читачеві. Тому, кожну нову книжку цього автора читач зустрічає з цікавістю. Прагне читач швидше взнати якими новими думками збагатить його автор, якою проблематикою схвилює розум, які відгуки знайдуть в серці читача створені Анатолем Шияном художні образи - характери.

Збірка «Озерянки» хоч і складена з оповідань написаних в 1939 році, тобто з найновішої продукції письменника, все ж має достатню кількість творів написаних раніше, в період 1930 — 37 років. На підставі цього ми маємо право зробити деякий висновок про те, що ця збірка підсумовує певну ідейно - художню лінію в творчості автора, розкриває нам одну з її істотних сторін. І може не випадково збірку відкриває оповідання про українського письменника Архипа Тесленка, цього таланта з народу, страченого царським устроєм та тупою байдужістю українських буржуазних літераторів. Образ зломленого борця — селянського демократа, образ людини, яку капіталістичне суспільство, наче жорнами, розтерло на попіл, ніби завершує в цій збірці галерею образів дореволюційного села, створених А. Шияном. Творча мисль письменника в оповіданнях, зібраних в «Озерянках» скерована на відображення образів, характерів не романтичних сильних людей, а звичайних, буденних, що їх капіталізм гнітив, м'яв, гнув. Проте звичайні, а не сірі, безбарвні постаті, хвилюють творчу уяву автора. Письменникові бажається відбити в образах життя людей, що становлять більшість суспільства. В своїх творах А. Шиян змальовує представників тієї трудящої маси, яка є середовищем для героїв, з якого виростають вони. Показати зріст звичайної людини, як зріст усієї маси — основне ідейне настановлення автора. Тому герої творів, основні образи збірки оповідань — скромні, чесні трудівники, що без галасу будують комуністичне суспільство. Їх радощі, боротьба за щастя суспільства, а разом і своє, їх сумніви, тривоги — тематика збірки «Озерянки». І коли письменник відтворює минуле, — основна ідея, яка пронизує кожне оповідання, та, що не має щастя - долі трудящій людині, немає опори для неї в об'єктивній реальності. Немає краси життя. Суспільство і людина вороги, і брудний чобіт приватно - власницької системи розчавлює душу і життя трудівника. Зломлюється характер середньої людини, знесилюється воля. І гинуть люди хороші, здібні, талановиті. Здебільшого в «Озерянках» письменник конкретизує цю ідею через художнє відтворення родинних трагедій, і вже сам читач бачить в цих, зовні незначних подіях, відзеркалення суспільного яви-

ща — панування капіталізму на селі. І велич соціалізму письменник відбивав в показі того, що соціалізм, як система, надихує радістю життя «маленьких» людей, розправляє їм крила творчості, як люди, самі того не помічаючи, стають героями. Вони не думають про це, але творча праця, чесний відданий труд на користь суспільства роблять їх орденоносцями. «Живе собі людина на Поліссі, в глухому селі, робить чесно, а про її працю стає відомо аж у Москві. Харитину нагородили орденом Леніна (ст. 268). А хіба можливо це було раніше? Гинуть талановиті співаки, що їх задля прибутку спює власник пивниці Давиденко» («Світляки»); зруйновані мрії старого наймита Якуші, що все життя стягався на конячку і коли, нарешті, купив, її вбиває грім. І гіркою тугою, диханням безнадії, смерті, звучить кінцівка оповідання:

— «Ну от ... Знову мені бути наймитом. Тепер уже назавжди, довіку ... І зарідав» (ст. 28).

В цьому художньо сильно написаному оповіданні яскраво, через трагедію Якуші розкрита беззахисність трудящего селянина від нещасливого випадку, бо такий вовчий закон капіталізму: «того, хто падає, підштовхни». Трудящу людину гнуть, як стеблину, багатії (образи куркулів соковито змальовані автором: Лук'ян — «Озерянки» тощо); вона безсилна проти явищ природи. Люди гинуть, бо панування куркулів невблаганно штовхає їх до загибелі. Так гинуть цигани («Конокради»), топиться батько Варвари («Озерянки»), гине розстріляний нізашо гайдамаками, батько Наталі, Петро Хорош («Ой, ти, поле, поле ...»). І надзвичайно характерне для розвитку цієї теми оповідання «Гітара». Сюжет його нескладний, про нещасне кохання. Андрій Стрепет, цибарочник та гітарист, що має «худорляві несильні груди», любить слобідську дівчину Пашу. Вона любить його. Але заміж Пашу, за її згодою, бере власник пивниці, Аркадій Шатохін, дужий, кремезний парубок. Ось і всі події оповідання. Майстерність Анатолія Шияна в тому, що зображуючи цю життєву трагедію, вдало розгорнув письменник сутичку ідеологій через показ двох психологій. І коли в пивниці, куди запросив Андрія Аркадій, виникла суперечка, і Аркадій трощить гітару, Андрій, не витримавши, кидається битися (згадайте худорлявий ... і кремезний) — загибель Андрія неминуха. Та ...

«... високо в небо звилася ракета, освітивши темряву ночі. Десь дуже далеко й дуже глухо пролунав постріл гармати і за слободою впав перший більшовицький снаряд, вирвавши глибоку воронку» (ст. 110).

І читач в цій кінцівці бачить перемогу Андрія, бачить, що вона кладе кінець ваганням Паші, бо йде визволення, йде потужна сила щастя. Так письменник збуджує думку читача, примушує його домальовувати оповідання. Про боротьбу звичайних людей за своє щастя розповідається в оповіданні «Ой, не світи, місяченьку ...». Коли взагалі однією з властивостей письменницької манери Шияна є прихований, але відчутний читачеві ліризм, то це прекрасне оповідання, натхненна лірична поема, що з пристрасною силою бійця оспівує велич звичайної трудящої людини. Оспівує цей твір велич ідей Леніна — Сталіна, які підносять людину, збуджують дерзання, роблять людину героєм. І в ньому Анатоль Шиян вірний своїй творчій настанові. Автор

підкреслює звичайність Катрі. Вона котовцеві Остапу до болю нагадує Марину — сільську дівчину. І звичайна санітарка Катря стає героїнею, своєю одчайдушною сміливістю визволяє з польського оточення поранених котовців. Так розкрив автор велич почуття радянського патріотизму, хоч і ніде не виголосивши промови на цю тему в оповіданні. Це оповідання, образ Катрини в ньому, стає поруч з кращими творами, кращими жіночими образами, створеними нашими радянськими письменниками. М'якість пензля А. Шияна, його тепле, щире ставлення до своїх персонажів, прихована за ліричною струєю любов до них, властиві не лише цьому оповіданню. Одне з кращих оповідань збірки «У лісі» знову ж таки розповідає звичайну історію. Іван не розуміє колгоспу, не хоче йти до нього, розходиться на цьому ґрунті з дружиною Катрею. Іван — лісник, Катря працює в колгоспі. Але, розійшовшись, вони кохають, щиро, по-людськи, одне одного. Випадкова, але бажана обом, зустріч у лісі вирішує їх подальше життя. Складний комплекс людських почуттів змалював письменник. Шиян розкрив в оповіданні два розуміння щастя: старе, індивідуалістичне (образ Івана) і нове, соціалістичне (образ Катрі). Все розкрито так просто, буденно: Іван боїться втратити Катрю, відчуває, що Катря краще за нього бачить життя, і це приводить його на Катрині шлях. В цій простій, буденній картині переживань звичайних людей, письменником показано типове, непереборне, перемога нового, соціалістичного. Ми говорили про м'якість, коли так можна висловитись, жіночість, творчого почерку письменника. Яскравим доказом цього є ніжність у змалюванні природи. Хороша акварель: опис купання Наталі (ст. 157-158, «Ой, ти, поле, поле...»); захоплення пейзажем духмяної запашної осені, з її терпкими, як терен, пахощами. Майже в більшості оповідань пейзаж у Анатолія Шияна — це пейзаж пізнього літа, або осені. І поруч з цією м'якістю творчої манери, особливістю її в цій збірці є такі моменти: захоплення описуванням грози, хуртовини, динамічний напружений початок твору. Не любить А. Шиян спокою в природі. Обов'язково гроза, яка ламає дерева; хуртовина, що валить комсомольця з ніг; шторм у морі, який перекидає баркаси. І в унісон будова початку оповідань: «Вулиця німа. Біжить по ній без шапки свий чоловік. Комір сорочки розірваний...» (ст. 272). Так починається оповідання «Син»; такий же динамічний початок оповідання «Гітара» (ст. 38).

Така манера — починати твір одразу — приковує увагу читача, своїм контрастом відтінює внутрішній ліризм автора, його м'якість, створює (як і описи грози) яскраву картину напруженого життя об'єктивного світу, в якому діють звичайні люди. І може образи грози, за задумом автора, і повинні відтінювати звичайність персонажів, кликати їх вперед, на боротьбу. І коли ми вже перейшли до розгляду художнього методу письменника, тут і слід поставити питання про тенденційність і художність. Попереду треба одмітити ще одне, що не завжди в збірці «Озерянки» Анатоль Шиян підноситься до висот майстерності, як в оповіданнях «Син», або «Ой, не світи, місяченьку...». Ми кажемо тут про явно невдалі, які не слід було б тулити в збірку напівнарисів, напів-оповідань як то «Проводи», «Кінь вороний», «Тече річка невеличка». Такі твори знижують художнє звучання збірки і викликають у читача роздратовання. Про одні з них можна сказати, що це лише чернетки, а про другі — що в них швидше ходульні схеми, а не художні образи.

Треба також дещо зауважити і про назви творів. Оцей набір цитат для нас з народних пісень справляє враження одноманітності і до певної міри штучності. Невже у такого письменника, як А. Шиян, забракло винахідливості? А тепер перейдемо до питання про тенденційність і художність. Інколи тенденційність в оповіданнях Шияна приводить до того, що «личность растворяется в принципе» (Ф. Енгельс), інколи письменник, ніби не вірячи тому, що читач його вірно зрозуміє, дописує твір шаблонним, рожевим малюнком (такий кінцевий розділ оповідання «Світляки», що псує твір настирливою ідеологізацією), а інколи письменник штучно підбирає окремі положення і події для того, щоб підігнати розвиток дії так, як це потрібно для автора, всупереч художній логіці твору.

Наше зауваження не слід розуміти, як заперечення тенденційної літератури. Навпаки, ми за тенденційність, але за дійову тенденційність, яка переконує і вчить. Енгельс в листі до Міни Каутської пише: «Я ни в коем случае не противник тенденциозной поэзии как таковой. Отец трагедии Эсхил и отец комедии Аристофан были оба ярко выраженными тенденциозными поэтами, точно так же и Данте, Сервантес, а главное достоинство «Коварства и любви» Шиллера состоит в том, что это — первая немецкая политически-тенденциозная драма. Современные русские и норвежские писатели, которые пишут превосходные романы, все сплошь тенденциозны. Но я думаю, что тенденция должна сама по себе вытекать из положения и действия, без того, чтобы на это особо указывалось».

Ось це, одну з основних вимог марксо-ленінської естетики, забуває інколи А. Шиян. Тому, в оповіданні «Зселенці» ідея, тенденція не впливає з твору, з об'єктивного розвитку характерів, а сама по собі, ніби зовні причеплена автором. В цьому оповіданні розповідається, що Харитина не хоче переїздити з хутора в село. Основним мотивом є ревності. За законами художнього твору і треба було б розкривати цю рису характеру колгоспниці Харитини. Проте автор вплітає новий епізод. Дочку Харитини вжалила гадюка. Її ледве врятували. І це вирішує переїзд. Штучність введення цього епізоду очевидна. Не вжалила б гадюка — не було б оповідання. Таким чином тенденційність приводить до того, що не логічний розвиток образу — характеру лежить в основі оповідання, а штучно підібрані факти. І цим знижується художність, правдивість оповідання, бо тенденція повинна впливати з об'єктивного показу світу, а в радянського письменника тенденція і є правдиво відтворена об'єктивна реальність. Другою вадою, що засмічує оповідання, створює схеми, штампи, є те, що інколи автор художнє відтворення людського характеру підмінює принципом. В оповіданні «Озерянки» читач вірить в правдивість, реальність образу Варвари доти, доки Варвара не вступає в колгосп. Далі вже принцип, схема доброчинності, а не образ людини. В такий самий принцип перетворилася Наталя («Ой, ти поле, поле»). Повстає питання, на що збіднювати духовне життя наших колгоспниць? Адже А. Шиян уміє яскраво його малювати. Взяти хоч би образ Катрі («У лісі»). Отут, саме по цій лінії і йде боротьба в творчості А. Шияна і між художністю, яка включає в себе тенденцію, і антихудожньою тенденційністю, схематизмом. І чи не тому інколи автор, відбиваючи об'єктивний світ у своїй творчості, вже зовсім забуває про тенденцію, уникає розв'язання поставленої проблеми.

Намагаючись дати оригінальне відтворення нашого соціалістичного життя в оповіданні «Та й загув, сизий голубочок», Анатоль Шиян не спромігся ані розв'язати проблеми, ані правдиво завершити ті колізії, що сам створив. Справді бо, в чому конфлікт в цьому оповіданні? В тому, що Саня любить Андрія (і люблячи, відає його... Клаві: «ти його, Клавдіє, не сердь. Він тебе любить, любить дуже»), чи в тому, що Андрій любить Клаву, а Клава Веселіяра - Сашка? Чи в тому, що Клава більше заробила, саме заробила, ніж Андрій (хоча цей більший заробіток Клави автор пояснює тим, що Андрій менше працював на полі)? Прочитаєш це оповідання, де є окремі хороші пейзажі, діалоги, описи подій, не второпаш, а що ж хотів сказати автор? Де ж в ньому тенденція, яку глибоку ідею хотів донести автор до читача? І штучно, непереконливо звучить оте «соромно» в устах Андрія. Чи соромно йому, що не він буде дружиною Клави, а хтось інший, чи соромно йому того, що громадську працю, безкоштовну працю на користь суспільства поставив він над свій заробіток? Не беремо на себе сміливість давати відповідь, бо й саме оповідання не дає її. Ще кумедніше виглядає оповідання «На Бірючому острові». Коли в «Та й загув...» письменник показує нам персонажів, бодай побіжно за працею, то в цьому оповіданні святковий настрій, саме свято. І не ясно читачеві звідки така психологічна роздвоєність у Оксани — героїні оповідання. Чим її привабив молодий науковець Мартин? Чи може тим, що свіжа людина на острові? І що за таке своєрідне змагання у віддаванні любові між дівчини між Мартином і Миколаєм? А на цьому зрештою і побудовано все оповідання. Попросту кажучи, таке змагання — зневага для любовної дівчини, і далеко не прояв радянського гуманізму. І що тут нового сучасного, що відтворювала б риси нашої молодії людини? Ще Добролюбов в свій час ідко висміював таких «героїв». «Я признаюсь — все эти господа, доводящие свое душевное величие до того, чтобы зазнамо целоваться с любовником своей невесты и быть у него на побегушках, мне вовсе не нравятся. Они или вовсе не любили, или любили головою только, и выдумать их в литературе могли только творцы, более знакомые с головою, нежели с сердечной любовью. Если же эти романтические самоотверженцы точно любили, то какие же должны быть у них тряпичные сердца, какие курячы чувства! А этих людей показывали еще нам, как идеал чего-то!»

І шкода стає Анатолія Шияна, коли він так уявляє собі нашу молодь. Одним словом в цих оповіданнях є намагання поставити проблему, але бракує бодай спроби дати розрішення її. Бракує тенденції. Тому і відсутні логічні кінцівці в творах, що їх вміє художньо і сильно створювати А. Шиян («Гітара», «У лісі»). Це, на нашу думку, від недосить глибокого проникнення в суть явищ. Від неясної, ніби в тумані, в уяві письменника, картини нових людських взаємин, від не завжди глибокого і вичерпливого знання життя. Глибшої ідейності в окремих творах і менше натуралістичної описовості хотілося б побажати А. Шиянові. Закінчуючи розгляд збірки А. Шияна «Озерянки», хочеться думати, що це — наближення до створення сильного образу передової людини наших днів. Що тема звичайних, середніх людей уже вичерпана письменником, що показ середовища приведе на вищий щабель, яким буде створення образу сильного борця, героя нашої сталінської епохи.

БІБЛІОГРАФІЯ

Збірка поезій І. Фефера — „Клад“

Стихи. Перевод с еврейского.

Государственное изд - во «Художественная Литература», Москва. Стор. 136

Іцик Фефер — помітна постать у сучасній єврейській поезії. Його поезію добре знає читач з серії книг, що виходили в чудових перекладах 1925, 1931, 1935 та 1937 роках, але вивчена вона мало, як, правда, мало вивчена і вся радянська єврейська поезія.

Фефер — поет барвистої палітри, у нього своє поетичне обличчя, свій стиль. Уже перші його вірші, що вийшли 1922 року невеликим збірником «Срепет» («Щепки»), здебільшого недосконалі формою, мали в собі всі ознаки відомого нам нині Фефера: непогамовану жадобу життя, ненависть до старого ладу і старого життєвого укладу, зокрема — єврейського, і те внутрішнє напруження, яке можливе тільки у поета з певним та ясним світоглядом. На перших віршах Фефера лежить напечаток багатьох хиб — незрілість думки, безладна організація віршу. Та все це було природно хворобою зростання поета.

Характерною рисою перших збірок віршів Фефера є автобіографічність їх змісту, що, правда, не в узько-особистому плані: він говорить про себе в тій мірі, в якій це потрібно, щоб розкрити тему громадянсько-соціального значення. Фефер висміює старий єврейський побутовий уклад з його суворою обрядністю, що сковує волю і думку людини. В цьому критичному ставленні поета до минулого — і далекого і недавнього, бренть голос людини, яка усвідомила своє право на нове, культурне життя, вільне від вікових забобів. В одному вірші раннього періоду («Дрожал закат в багровом ореоле...») поет, оповідаючи про свою появу на світ, іронічно зауважує, що при його народженні дід висловив надто ординарне і — з життєвого погляду — надто похвальне бажання.

Чтоб слыл я дома первым богатеем
И первою хозяйкою — жена...

Але тим дужча радість буття та чуття тріумфу над переможеним минулим. Не випадково також і те, що один з ранніх віршів: «Сибирь, Урал, Калуга и Триполье» — відбиває свідомість цієї перемоги над минулим і кличається урочистим акордом:

Лишь мне, лишь нам — боевым и взрослым детям —
Вчерашнее досталось расстрелять...

(Переклав Д. Бродський).

Вірші в збірці «Клад» показують значне зростання Фефера, як поета: те, що в збірку «Клад» не ввійшов жоден вірш, відомий з попередніх збірок, нам здається не випадковістю, — в цій збірці не важко побачити деякі риси якісно нового проти того, що ми бачимо в попередніх збірках його віршів.

Вірші книги «Клад» виявляють в ній особливості, які ми взагалі вважаємо за ознаку зрілості поета,— це відхід від містечкової побутовщини, поширення та поглиблення тематики, увага поета до слова, як до художньо-значущого явища, як до інструмента мистецтва.

Збірка «Клад» відрізняється від усіх попередніх збірок Фефера більшою внутрішньою єдністю, не зважаючи на різноманітність тем.

У вірші «Клад», яким починається збірка, подано основну ідею поета: все наше радянське життя — скарб, наша батьківщина — скарб, люди — скарб. Про скарб мріяло багато поколінь, але реалізували мрію тільки наші дні. І якщо все ж вірш «Клад» немов би звужений тим, що подано в розділі збірки «Биробиджанские мотивы», то це тільки тому, що зміст віршу, якщо абстрагуватися від символіки, присвячено Биробіджану.

У розкритті образів, що підносять ідею до філософського її узагальнення, ми й бачимо те принципове нове, що дає збірка Фефера «Клад».

Клад мой светлый, клад мой пышный,
Это клад — мой край родной !..

Да, нашел он клад заветный,
Что семье великой дан !
Это — светлый Крым приветный,
Грозный Тихий океан.
Приднестровье, поймы Волги,
Край Хибин, где ночи долги,
И родной Биробиджан...

(Переклав С. Ліпкін).

У Фефера чимало ліричних віршів, а в книзі «Клад» їх виділено в окрему рубрику. Вони мають ті самі особливості, що й епічні його твори: вони повні бадьорості, невичерпного оптимізму, ясності думки і — в той же час — деякої суворості. Такі вірші з ліричного циклу, як «Под навесом век», «Бод-рость», «Звездопад», «Умчались птицы», цілком можуть правити за мірило поетичних засобів Фефера, сили його поетичного хисту.

Здібність усвідомлювати сьогоднішній день через минуле становить рідку особливість Фефера. Минуле його цікавить майже виключно з погляду конкретної боротьби за краще майбутнє, за комуністичний устрій. Це — справжній історизм, що узагальнює життєвий досвід та усвідомлює джерела поточного життя.

В одному з кращих своїх віршів «Бархатный день» (із «Биробиджанских мотивов») поет немов би безтурботно милується розкішню лісового спокою, лісової стихії в зимовий холодний день :

День бархатный. Мороз. Зима.
И даль прозрачная такая !
И кажется, что жизнь сама
Здесь в туфлях шелковых шагает.
Часы струятся в молоке
Светло смеющегося края.
Такая тишь ! А вдалеке
Путь белым бархатом сверкает ...
Но лес пушистый молчалив.
Он дремлет в белом оперенье.
И хат не видно. Лишь вдаль
Саней чуть слышное скрипенье ...

(Переклав С. Олендер).

Але потім у поета з'являються іншого змісту думки, нав'язні спогадами про перебуту громадянську війну, і він віддається розмислові:

Полозья так вот — знаю я —
Когда-то здесь уже звенели.
Штыков блестяли остря,
Как бы прикованы к шинели ...
Чудесен воздух. Путь светлей,
Слепящим бархатом облитый.
Но в бархате тишайших дней
Грома опасные сокрыты.

Чуттям патріотизму перейняті всі вірші Фефера. Власне, ця тема, цей лейтмотив, проходить червоною ниткою через цілу творчість поета. Говорити про Фефера під таким кутом зору — значить говорити про всю його поезію в цілому. Цілий круг його ідейних інтересів, що відбився в збірці «Клад» — громадянська війна, єврейський побут в минулому і тепер, спогади дитинства, Біробіджан, характеристика життя пролетаріату в капіталістичних країнах (розділ «На чужом берегу»), все це — тільки привід для протиставлення радянського життя побуту і життям затурканих єврейських мас за старих часів з його містечковим укладом, «чертою оседлости», і іншими особливостями, породженими противенствами капіталістичного устрою.

Власне, патріотичним мотивам присвячено останній розділ збірки «Родина», що немов підбиває підсумки всьому, що сказав поет. Найповніше розкривається уся глибина патріотизму Фефера, його невичерпний оптимізм, повнота життєвих відчуттів та його ідейні позиції у вірші «Наш сміх». Коли він, прославляючи «звонкий смех», як властивість перемігшого класу, каже, що

Старый мир, прикрыв прорехи,
В ночь бредет на костылях,

то він дає непогану поетичну ілюстрацію до слів В. І. Леніна про історичний оптимізм пролетаріату. «Відчай властивий тим, хто, — каже Ленін, — не розуміє причин зла, не бачить виходу, нездатний боротися. Сучасний промисловий пролетаріат до числа таких класів не належить»¹.

Сила і величність нашої могутньої батьківщини, на думку Фефера, визначають величність і цінність нашої поезії і усієї нашої культури. Вона ж, ця сила, є джерелом сили поетової, коли він живе одним з нею життям. У віршові, присвяченому великому казахському акинові Джамбулу («Когда поэт Джамбул») поет каже:

Песнь Джамбула — словно чудо.
Силу почерпнул откуда,
Где слова берет?..
Наша родина в Джамбула
Силы юные вдохнула ...

(Переклав Н. Ушаков).

Той самий мотив безмежної любові до батьківщини бренть в багатьох інших його віршах: «Не летите, птицы, гнезд вам не найти», «Калина», «Вороны», «Биробиджанская колыбельная». Вірш «Москва», яким закінчено збірку, по суті той же «Клад», але тема шукання «скарбу», поставлена поетом у

¹ В. І. Ленін. «Л. Н. Толстой і сучасний робітничий рух». Твори т. XIV, стор. 373.

ширшому плані: про нього мріють трудящі всього світу, що провадять боротьбу за своє визволення.

О, Москва! Ты снишься негру. В день борьбы своей суровой
Грезит раненый китаец слышать сталинское слово!..

(Переклав Л. Руст).

Боротьба, як прояв життя,— така поетична стихія Фефера, і якщо його щонебудь і лякає, то це бездіяльність. У віршові «Выстрел в лесу» поета, наприклад, над усе жахає «хруст разбитого крыла», бо крило — уособлення помаху, лету, дійовості, уособлення життя та боротьби. Активне сприйняття життя завжди характеризувало творчість Фефера, але в збірці «Клад» ця риса набирає більш поглибленого і закінченого характеру.

Маємо надію, що «Клад» тільки етап на шляху до дальшого зростання таланту Фефера.

Н. Ніколаєв-Бергін.

Сава Голованівський — „Книга визнань“

(НОВІ ПОЕЗІЇ)

Державне Літературне Видавництво. 1940. 94 стор.

«Книга визнань» свідчить передусім про те, що С. Голованівський має намір і надалі залишатися в поезії на своїх старих романтичних позиціях. Він, очевидно, вважає себе за революційного романтика. Справді, «Вінок на Трипільській могилі», «Смерть бійця», «Пам'яті Горького» можна віднести до наряду революційної романтики в радянській поезії, хоч з цих трьох творів тільки перший цілком дороблено, а останні дійшли до друку ще не в остаточній редакції. Взагалі у нас є підозра, що С. Голованівський поспішність відносить до числа основних принципів романтичної школи. Принаймні у ліричній байці «Вступ», якою відкрито збірку, соловей відповідає своїм критично настроєним слухачам на їх закиди з приводу деяких хиб його творчості так:

Не біль пісням потьмарює красу

Пісень багато в грудях я несу,
а час мій лине,— треба поспішати!

Отже, поет сам пояснює не чимсь іншим, як покvapністю, недоліки своїх пісень.

Поетове пояснення, мабуть, не вичерпливе, але потьмарення краси справді аж занадто далось взнаки його пісням. Через це саме потьмарення низку його творів, задуманих, як революційно-романтичні, важко віднести до романтичного напрямку, але дуже легко віднести до «наряду» творів, зовсім ще недороблених. Деякі з цих творів — цікаво задумані, і можна лише пошкодувати за тим, що надмірне пісенне багатство завадило співцеві належно їх оформити. Дуже недоробленою лишилася «Пісня про квітучу Україну».

С. Голованівський, як відомо, лірик, хоч і намагається іноді писати «Епічні поезії» (є такий розділ у збірці). З ліричних жанрів у «Книзі

визнать» він найбільшу увагу віддав жалібній пісні по лінії громадської тематики та елегії з особистою любовною, родинною чи літературно-побутовою тематикою. Звичайно, смішно буде заперечувати за ліриком право на особисту тему або на такі людські почуття, як сум і горе, але ми ніяк не можемо визнати за радянським поетом морального права на спеціалізацію в галузі ліричного мінору, а такого мінору в збірці забагато, і С. Голованівський своїм стилізованим мінором кокетує. Він у поета не стільки ширий настрій, скільки звична поза. Навряд чи варто радянському поетові намагатися виховати в собі сумну, співучу душу (дивись 68 сторінку збірки). В. Маяковський сказав колись, що в його поезіях не можна знайти жодного пожовклого листка. В поезіях С. Голованівського пожовклим листям засипано багато сторінок:

Як і колись шумить під вітром сад,
Осіnnий свист змітає пил навколо ...
(8 стор.).

Ми, друже, в'янем, в'янем, в'янем
і опадаєм з кожним днем ...
(9 стор.).

І коли тополина змарніла й пожовкла
І настала печаль вікова ...
(20 стор.).

Чи то моя старіється душа,
чи стигне дума, в сивину закута ...
(23 стор.).

Бий, юносте, кипучим джерелом!
Надійде час — тебе підточить шашель,
пожовкнеш ти, як лист, і опадеш.
(69 стор.).

С. Голованівський, в галузі особистої лірики, особливу увагу віддає таким «свіжим» мотивам, як «молодість не вернеться», або «в любови обман, в друзях разуверення». Коли б поет був трохи молодший, про нього можна було б сказати іронічно-співчутливими словами Пушкіна: «Он пел поблеклый жизни цвет — Без малого в осьмнадцать лет».

Ніяк не можна сказати, що С. Голованівський, наслідуючи відомі зразки, не добився певних художніх успіхів у розробці жанру елегії, хоч і такі його твори здебільшого не цілком дороблені. Зовсім не погано зроблена в нього, приміром, ця коротенька поезія, стилізована в основному під Тютчева:

Деся над водами промае
пісні тихої крило,
і — не чути, і — немає,
ніби й зовсім не було ...
Так мій голос протріпоче
і замовкне назавжди,
ніби пісня серед ночі
біля тихої води ...
(26 стор.).

«Бесследно все — и так легко не быть», — писав колись Ф. Тютчев.

Майже не гірша, але, мабуть, більш оригінальна поезія без назви з того ж таки «Ліричного циклу», яка починається словами: «Тишина і туман». В ній навіть настрій трохи бадьоріший, як в інших елегіях С. Голованівського:

Тільки чути, як мовчки за парками радяться весни,
як підводиться день.

(22 стор.).

Доволі рідко С. Голованівський мотивує свій поетичний сум якимись конкретними причинами, здебільшого він, як на виправдання своїй журбі, посиляється на загальновідому брєнність усього існуючого:

І вся, і вся краса твоя земна,
якою так пишалась ти відроду,
впаде у темну вічність, як луна,
як дикий камінь в заозерну воду.

(11 стор.).

Чому луна падає і, як що вона не місяць, а ехо, то що ж саме в даному випадкові лунає, або чому падає камінь в заозерну воду, а не просто в озерну, поет, звичайно, не пояснює. Ми б пояснили всю цю алогічність образу, надзвичайно характерну взагалі для творчості С. Голованівського, пожадливістю і нерозбірливістю поета в засвоєнні різноманітних літературних впливів; виникає вона, на наш погляд, через дуже недостатнє перетравлення «духовної їжі». З алогічністю образів природно сполучається у С. Голованівського невиразність і затуманеність їх, що особливо помітно в образах ширшого тематичного задуму. Жіночий образ Амалиї в трьох поезіях під цією назвою (попередню цитату ми взяли саме з третьої «Амалиї») просто затонув у густому тумані світової скорботи, яку не занадто вправно стилізує поет у цих творах. Світову скорботу в творах С. Голованівського теж треба розглядати, як поетичну позу, поетові подобається розглядати в люстерко печать цієї піднесеної „Weltschmerz“ на своєму чолі. Ми б помітили, що, на відміну від класичних зразків, у С. Голованівського „Weltschmerz“ не дуже різниться від „Zahnschmerz“. В кожному разі, треба зробити висновок, що поет Голованівський Сава захоплюється не лише революційною, але й не в меншій мірі запеклою модерністичною романтикою, і що «крила» останньої романтики кидають в його творчості непотрібну тінь і на першу. Позатим у нього частенько в ту ж таки симфонію впливів уриваються відгуки наївної романтики до-пушкінського періоду з її сентиментальністю і плаксивістю.

Не дивно, що в творчій уяві поета виникає багато зайвих протиріч, на боротьбу з якими він примушений марно витрачати сили, а після того складати про свій стан рядки на зразок таких:

Розбитий в бурі, в життєвім вогні,
в незборних пристрастях і в боротьбі з собою ...

(73 стор.).

Спробам усвідомити своє власне творче становище присвячений розділ «Поетові іменини», останній з п'ятих розділів збірки. Але через те, що поет і в цьому розділі ні від чого з надбаного багатства впливів не хоче відмо-

витись, усі його романтичні тенденції тут остаточно переплутуються. Вишикають твори, в яких до вищезазначених численних «потьмарень краси», властивих С. Голованівському, додається ще заплутаний і недоговорений сюжет. Розділ складено в основному з малозрозумілих поезій, з яких для одержання певного читацького задоволення треба ще вибрати окремі яскраві уривки — доволі короткі, хоч самі поезії тут надзвичайно розтягнені. Під Еміля Вергарна (точніше під невдалі переклади з нього) написано символічну поезію «Кораблі» (з присвятою Л. Первомайському). Що то за кораблі, і чому екіпаж їхній звертається невідомо до кого з риторичними запитаннями:

Чому того, хто берег покида,
приречено на муки?
На муки, на терзання, на борню,
на гіркоту розбитої надії,
на згашення душевного вогню
в стихії!

Автор буде символ, не турбуючись обмірковувати його можливий зміст. Розпач у Еміля Вергарна був великою творчою трагедією великого поета, у Сави Голованівського це є ще одна поетична поза перед люстерцем. В поезії, що за нею названо розділ, оспівано передусім, скільки можна зрозуміти, якусь літературно-побутову суперечку. Принципові основи сутички С. Голованівського з іншими поетами і підстави, за якими він іншим поетам протиставляє себе, як гідний наслідування приклад творчого непокою:

Сумна любов вгодованих дружин,
поезія холодна ваша й сита
зуміла вам, змогла вам заступити
ключів пісенних невмирущий плін.
Та я клену цей благодушний спокій,
цю тишину і цей застольний штиль!
Нехай живуть шалені зльоти хвиль
в пустелі вод солоній і широкий!

(83 стор.)

в поезії залишаються нев'ясені. Так само незрозуміло, які мають підстави, крім хіба надмірного довір'я, інші поетові друзі (а про них він згадав лише з першими «посварившись») — «розкидані по всій моїй країні поети і творці й будівники» звертати до поета Сави Голованівського:

любові й віри сповнені думки.

Знов поза, на цей раз не розпачлива, а ласкаво-велична. Поет відповідає друзям:

— Я з вами в мріях
в пісні
і в надії

(87 стор.)

«В ті дні». Недоречності тут дивовижні. Ми ще не зустрічали в друкованих поезіях таких порівнянь, як :

... слізьми напоєний Дніпро,
немов синяк запеченої крові,
волав до вічності про перший день обнови ...
(58 стор.).

Або про Україну :

А ти стояла горда, як вдова ...
(60 стор.).

Наведені трагікомічні ефекти, звичайно, абсолютно недоречні в цій поезії на відповідальну тему визволення України спід білогвардійського ярма. Ми не можемо собі уявити, щоб поет вживав їх свідомо, і мусимо їх виникнення пояснити лише його виключною недбайливістю при обробленні, на жаль, саме таких широких соціальних тем.

Твір з того ж таки розділу «Епічні поезії», присвячений челюскінцям, «Більшовики на півночі» доводить, що, настроївши свою «ліру» на жалібний тон, С. Голованівський відчуває потребу, хоч іноді, міняти її стрій. Наслідки в нього поки що дуже скромні. Знов таки алогічність і стилістичні недоречності в побудові образів, наївна штучність (приміром, така : «пливли авто, як посмішки»), невміння віддати справжній пафос... Неперетравлені і розбіжні впливи мстяться за себе. Про О. Ю. Шмідта С. Голованівський пише :

стояв він на полярному снігу,
як пам'ятник всесильної людини,
як статуя загорнута в пургу.

Це вже занадто монументально, але загалом непогано виглядає, але поет ніяк не може вчасно поставити крапку і малює далі :

І в цій пустелі тишини та снігу,
як в дзеркалі, пізнав він без вагань,
весь пафос міжпланетних планувань,
всю філософію земного кругобігу !
(56 стор.).

Ні пафосу, ні філософії в цих рядках не відчувається, вони теж наївно-штучні. Не можна взагалі велич людини змалювати, як її величну позу.

В поезії можна знайти один безперечно вдалий і, здається, оригінальний рядок :

І ядра сміху рвалися й гриміли.

Шкода, що поет не зумів розробити цей мотив переможного сміху і загубив його далі між механічно сполученими порівняннями, з яких збудував він для кінцівки твору доволі незграбне склепіння.

«Легковажна поезія», що складає «Післяслово» до збірки, справді легковажна. Вона закінчує збірку таким своєрідним гаслом :

— Цілуйте друзів! — на землі
їх менше, ніж коханих !

(92 стор.).

Загалом, нова збірка С. Голованівського справляє на нас невідрадне враження. Поетові, безперечно, треба замислитись над своїми творчими настановами серйозніше, ніж він це робив досі.

М. Доленго.

Микола Трублаїні — „Шхуна „Колумб“

Дитвидав ЦК ЛКСМУ 1940 р. Стор. 326.

Імена Купера, Майн - Ріда, Жюль - Верна — відомі кожній письменній людині. Романи і повісті сучасних майстрів пригодницького жанру — Гріна, Біляева, читають з насолодою і юні, і дорослі читачі. Та, на жаль, пригодницький жанр у нас, в радянській літературі, дуже мало культивується і дуже повільно розвивається. Особливо це стосується української літератури, що, до речі, в минулому, зовсім не мала письменників - майстрів пригодницького жанру. «Господарство доктора Гальванеску» Ю. Смолича, «Лахтак» і «Мандрівники» М. Трублаїні, «Аргонавти всесвіту» В. Владка та кілька книг, що мають лише елементи пригодництва і стоять десь на середині між пригодницькою та науково - фантастичною літературою — оце й усе. Звичайно, така «дещизна» не може задовольнити сучасного допитливого читача. Отже створення пригодницьких романів і повістей невідкладне завдання нашої літератури.

Роман Миколи Трублаїні «Шхуна «Колумб» відрadne явище і самим фактом появи нової пригодницької книги і, головне тим, що він цілком відповідає вимогам доброякісного радянського пригодницького твору.

Найкращу оцінку кожному художньому твору дає читач. Роман «Шхуна «Колумб» приблизно півтора роки тому у скороченому вигляді друкувався в журналі «Піонерія», як повість, під назвою «Лебединий острів», та в газеті «На зміну», теж як повість, під назвою «Юнга з «Колумба». Школярі читали обидві повісті з величезним захопленням. В деяких бібліотеках за журналом «Піонерія» та газетою «На зміну» були чималі черги дітей, які наперед хотіли прочитати ці твори. Про захоплення дітей свідчать і численні листи, що їх одержували згадані редакції та автор. Наведемо зразок одного такого листа, від учня, що прочитав уривок з повісті в журналі «Піонерія».

«Твір мене так захопив, — пише староста гуртка «Друзів бібліотеки», — що я прочитавши декілька раз — хотів читати ще й ще. Хотілося бути таким як Марко, Люда, Яся ... Другого дня я приніс цей цікавий твір у школу, де прочитав товаришам. До нас підійшов ще учень, другий, третій ... і так зібралось до 20 учнів. І хоч скільки я читав цей твір — мене слухали з не послабленою увагою. В кінці, коли учні дізнались, що уривок має бути прочитаний на занятті гуртка — число гуртківців зросло з 15-ти до 30 ... На цьому ж таки занятті, мені, як старості цього гуртка, було доручено розшукати цей твір повністю, без скорочення.

М. Тищенко, с. Плиски, Чернігівщина».

Школярі полюбили героїв згаданих повістей Трублаїні, хвилювалися їх долею; в листах допитували про місце події, реальність кожного факту, просили адреси головних героїв: Марка, Люди, Ясі.

Роман «Шхуна «Колумб» об'єднує ці обидві повісті, широко змальовує події і, скільки дозволяє специфіка жанру, характери героїв. Отже, коли юні читачі надзвичайно прихильно зустріли перший недосконалий варіант роману, то є цілковиті підстави гадати, що в останній обробці цей роман ще стане однією з найулюбленіших книг радянських школярів.

Тема роману — боротьба рибальської шхуни «Колумб», команду якої складають четверо звитяжних моряків і підліток, юнга Марко, — з каверзами чужоземних диверсантів, які намагалися викрасти проект нового способу добувати гелій — газ, що має велике оборонне значення — і вбити автора проекту проф. Ананьєва.

Дія відбувається в умовах геологічної експедиції на нашому південному морі, точніше на Лебединому острові, що певною мірою нагадує Джарилгач, або Тендрівську косу. Події розгортаються то на самому острові, то на шхуні, на підводному човні, на палубі есмінця, на літаку...

Згідно з умовами жанру — сюжет роману авантурний: динамічний розвиток дії, складні і захоплюючі пригоди, гострі ситуації. Тому кожному, хто читає цей роман, мабуть, спадає на думу — Майн-Рід, Жюль-Верн, а особливо відомий пригодницький роман Джека Лондона «Серця трьох». Але такі порівняння не дають жодних підстав для того, щоб обвинувачувати автора в не критичному сприйнятті класичної спадщини, в запозиченні, чи рабському наслідуванні цих письменників. Правда, обарвлення загального фону, вміння добре побудувати сюжет і одноразово в достатній мірі розкрити характери — говорять за те, що саме в цих письменників вчився М. Трублаїні. Але, як кожен здібний учень, він засвоїв лише метод, самий же матеріал роману, його герої, ідейна насаженість, животрепетна сучасність — це незаперечно оригінальний витвір автора. І саме в цьому твір М. Трублаїні багато чим відрізняється від інших пригодницьких романів і повістей, автори яких ставили собі за завдання лише змалювання цікавих пригод та «перипетій», в які потрапляють герої.

Головні герої роману М. Трублаїні підлітки: юнга Марко, Люда — дочка професора Ананьєва та Яся. Вони у вирі подій. Їхні героїчні вчинки захоплюють дітей, їхні характери — близькі і зрозумілі. Кожен з них живе своїм особистим життям, має свою яскраво окреслену індивідуальність, обарвлену рисами передових радянських людей. Ріднить їх і в особистому житті, і в боротьбі — любов до батьківщини та зненависть до ворога...

«Книга «Шхуна «Колумб» дає яскраві образи людей, які готові віддати все своє життя батьківщині, — пише в замітці до стіннівки учень 7-го класу М. Брусловський. — Перед моїми очима постає образ одного з героїв роману Марка, який, ризикуючи життям, рятує людей із шхуни, а після, ще з більшим ризиком викидає пекельну машинку в море, чим рятує саму шхуну. Дуже подобається мені подруга Марка, яка з безмежною хоробрістю виконала свій обов'язок — обов'язок радянської громадянки... Подобається мені і Яся, яка ловко одурила ворогів, рятуючи цим життя професору Ананьєву»... «Особливо запам'яталися мені герої роману: Люда, Марко, Яся, — пише учень Хаєнко. — Ці герої книги створюють таке враження, що читати без хвилювання за їх долю не можливо»...

Отже, не лише цікаві пригоди визначають цінність цього роману. Патріотизм, ідейна цілеспрямованість в характерах героїв, які втілюють в собі кра-

щі прагнення і почуття; дружба, перші прояви юнацького кохання — ось домінуючі мотиви твору. А це дає право говорити не лише про те, що твір із захопленням читатиметься, а й про велике виховне значення прочитаного.

Поряд з цими мотивами чільне місце в романі займають елементи пізнавальні: відомості з географії, техніки, науки. Скрізь, де відбувається дія: на підводному човні, міноносці, літаку, шхуні — читач, сам того не помічаючи, детально ознайомиться з технікою цих речей. Мало цього — він побачить цю техніку в дії: шхуни під час шторму; аварія літака; бій есмінця з підводним човном. Тут же читач поповнить свої знання про газу, здобуде відомості про риб і птахів південного моря, побачить роботу водолазів і т. ін. І все це зроблено так доречно й вміло, що кожен екскурс до техніки та науки становить не якесь інородне тіло, а конче потрібну для розгорнення і розуміння дальших подій, отже є, таким чином, органічною тканиною роману. Коли додати до цього, що автор уміє популярно та захоплююче розповідати, то стане цілком ясна і значимість корисно-пізнавального матеріалу в романі і майстерність автора.

Позитивною властивістю роману є й те, що автор реалістично змалював образи діючих осіб. Шпигуна і диверсанта він показав, як хитру, технічно озброєну, небезпечну силу. Перемога над ними не легко дається героям повісті. А це робить роман ще цікавішим і напруженішим.

Але роман має і низку недоліків. В. Владко в рецензії на цю книгу, надрукованій в газеті «Соціалістична Харківщина», головним недоліком роману вважає перевантаженість його пригодами. В деякій, правда, незначній мірі, з цим можна погодитись. Але ніяк не можна погодитись в цілому з твердженням рецензента, що «Він (роман) перевантажений пригодами, значна частина яких не органічна для фабули, не дає нічого для розв'язання найважливішого завдання письменника — показати розвиток характерів дієвих осіб». Поперше, вимогу підкоряти весь матеріал лише завданню, показати розвиток характерів і мати це за найважливіше — можна застосувати до психологічного, але не до пригодницького твору. Подруге, жодної пригоди, яка була б не органічно зв'язана із загальними подіями, або впливала на стрункість фабули — в романі, все ж таки, немає. Вся дія побудована в логічній для художнього твору послідовності. Найяскравішим зразком зайвого пригодництва В. Владко наводить епізод — як він говорить «з кораблем без людей». Але виявляється, що на цьому кораблі — два основних герої повісті! Значить уже не без людей. Крім того тут відбувається дія, яка органічно впливає на дальший хід подій: пожежа на цьому кораблі викриває місце перебування підводного човна; сюди поспішає есмінець, відбувається його бій з підводним човном, після якого човен виходить з ладу. Цей же епізод призводить до того, що два основних герої залишаються на морі і опісля потрапляють на шхуну, де розгортаються дальші події роману. Отже, органічність — незаперечна. Що ж до цього епізоду — то тут можна сперечатися про ймовірність врятування Марка і Ясі; про потребу звірів. Але це інше питання — питання згущення фарб, ймовірності. Тут, справді, можна дещо закинути авторові. В окремих місцях він занадто згущує фарби, ставить своїх героїв у виключно важкі умови. Це відчувається і в згаданому епізоді, і в епізоді на шхуні, де рятує Ясю від піратів... відро.

Що ж до зайвини, то тут можна лише поставити під сумнів потребу двох трупів — Тимоша Бойчука і рибного інспектора.

Основною хвилюючою роману слід вважати недосить дбайливе ставлення автора до мови та до другорядного матеріалу і другорядних дієвих осіб. Мова місцями суха, часом і протокольна. Подаючи другорядні події, вчинки — автор нехтує деталями, ніби поспішаючи, лише констатує, що трапилось, — не як, а що. Недосить виразні і другорядні герої. І, нарешті, мало індивідуалізований діалог майже всіх дієвих осіб.

Спірним питанням в романі є смерть Люди Ананьєвої. Ця героїня, яку полюбив юний читач; дівчина, яка виключно героїчно поводи́ла себе в по́вісті і яку любить юнга Марко, єдина дочка професора Ананьєва — гине. Ми знаємо, що боротьба за краще майбутнє нашої батьківщини іноді вимагає важких жертв і трапляється, що кращі люди своєю смертю завойовують це майбутнє. Але в даному випадку смерть Люди, після закінчення всіх подій, здається зайва. Розрахована вона, мабуть, лише на те, щоб викликати печаль у читача. А навіщо вона? Чи не краще було б, коли б юний читач після всіх тривог — тішився щасливим врятуванням і майбутнім своїх улюблених героїв. До речі в «Лебединому острові» і «Юнга з «Колумба», в цих чернетках роману — ця героїня залишається живою. То чи не слід їй жити і в романі?

В цілому «Шхуна «Колумб» — талановито написаний, реалістично зображуючий нашу дійсність, патріотичний твір, який із захопленням прочитають не лише юні, а й дорослі читачі.

Ярослав Гримайло.

Лев Прицкер — „Звездная дорога“

СТИХИ

Державне Літературне Видавництво. Київ. 1940. 122 стор.

Комсомолец, будівник нового міста, — таким повстає у нашій уяві герой ліро-епічної поеми «Встреча», помилково названої автором новелою. Таким він і мусів стати, зважаючи на зміст другої поеми «Когда проходит детство». Обидва ці твори цікаві своїм змістом і стилем і не позбавлені своєрідності.

В цьому ж напрямку розвивалася, в основному, вся творчість поета. Центральний образ його творів — реальна земна людина з її почуттями та сприйманням зовнішнього світу. Такі, особливо, вірші про великих вождів трудящого людства Леніна і Сталіна, з яких найбільш вдалий вірш «Кремль»:

Пылают на Спасской башне
Звезды ярчайшим светом,
но свет их лишь отраженье
и отблеск сталинских глаз.

(Стор. 9).

У віршах про минуле поет залишається також на цілком реалістичному ґрунті. Старовинне місто Київ за часів княжої Русі зв'язується в його уяві

з сучасністю столиці Радянської України. Дроворуб нагадує про героїв, «что Русь когда-то звали к топору». Пушкін в заслання, Шевченко, що, повернувшись на Україну, слухає свої твори із уст старого кобзаря, — всі ці образи, що втілюють ідею боротьби за краще майбутнє людства, близькі і зрозумілі широкому радянському читачеві.

«Героическая баллада», «Сабля» написані в плані революційної романтики, так само далекі від сумного романтизму минулого і кличуть до «новых, грозных битв».

І тільки у віршах, що присвячені інтимним переживанням, поет чомусь не залишається до кінця самим собою. Здавалося б, тут безпосередність — найкраща путь. А тим часом поет, який звичайно знаходить свої власні слова, нові вирази для своїх почуттів, чомусь зрадив себе. Справді, у циклі «Из книги, посвященной тебе» вірші, за винятком «Я не слышу голоса, но знаю» и «Мечта», датованих 1935 р., написані певною мірою під впливом поезії раннього Блока — «Стихов о Прекрасной Даме» і т. ін. Самий образ коханої, до якої прагне поет, але з якою йому чомусь ніколи не доведеться зустрінутись у майбутньому, нагадує «Прекрасную Даму», далеку недосяжну мрію. Так само і з словником: «мадонна», «младенец», «чудо», «творенье», «заколдованный дом», «неугасимые глаза», «далекая», «чужая» — хіба це словник Л. Прицкера?

Навчання у Блока, великого майстра слова, може бути дуже корисним для молодого поета. Але воно не може заходити занадто далеко — аж до сприймання системи художніх образів і словника, притаманих поезії символізму. Адже сам Блок в подальшому визнав за потрібне відмовитись від образів і словника раннього періоду своєї творчості. Інакше він не написав би поеми «Двенадцать». У Блока образ «Прекрасной Дамы» був продуктом ідеалістичної філософії, якою був проінфікований на ранньому етапі своєї творчої праці цей прекрасний поет і якої він прагнув позбутися пізніше. У Прицкера образу коханої, «далекой», «чужой», немає відкіль взятися. Його він може тільки запозичити. І в згаданих вище поемах про дитинство та юність, і у віршах про минуле мова поета жива, зв'язана з нашою дійсністю. Іноді вона набуває характеру народної пісні:

Гладила мне гриву да своей рукой,
Поутру поила водой ключевой ...

(стор. 20).

Іноді носить місцевий колорит:

Вот журавель и криница

(стор. 36).

Щодо мови, збірка «Звездная дорога» все ж примушує бажати кращого. Зокрема, недостатність словесних засобів поета дає себе взнаки у перекладах із Шевченка:

А до вдови на досвітки
мати не пускає ...

В перекладі Л. Прицкера ці рядки звучать так :

И к вдове соседке в гости
меня не пускают ...

(стор. 41).

Одна справа — нудьга за досвітками, де розважається сільська молодь, і зовсім інше — незрозуміла нудьга за сусідкою - удовою.

Але мовні помилки трапляються і в оригінальній творчості поета. У вірші «Поединок» ми зустрічаємо таку подвійну форму найвищого ступеня, як «самый беспокойнейший из рыб». До речі, хоча мова і мовиться про Окуня, тут слід вжити форму жіночого роду : «беспокойнейшая из рыб», оскільки прикметник вимагає погодження із словом «рыб».

У вірші «6 июля 1885 года» знаходимо такий рядок :

И сбоку опять подкрадалась усталость ...

замість «подкрадывалась» (стор. 67).

В ряді місць зустрічаємо неправильний наголос у минулому часі дієслова. В одному випадку він навіть двічі повторюється, що особливо впадає в очі :

С тех пор, как ты позвала вдруг,
Другого — не меня позвала ...

У перекладі із англійського поета Мейзфілда читаємо :

Ибо мы ищем город, который мы не найдем».

(стор. 118).

В даному разі після дієслова із запереченням належить вжити родовий відмінок : «которого не найдем».

В побудові образу, в інструментовці вірша Л. Прицкер досягає значних успіхів. От як він малює, наприклад, панщину :

Яблони цвет белоснежный
Кровью густою забрызган,
Изрублен, изломан, иссечен
У хаты вишневый садок ...

(стор. 35).

Три слова, майже синоніми, вжиті поруч, в одній дієслівній формі, з тою ж самою приставкою, посилюють емоційний вплив образу. Тієї самої мети поет досягає алітерацією і внутрішньою римою :

Он слышит — бесшумно дышит
Боец молодой в «секрете».
Он чует малейший шорох
На нашей священной земле.

Тим легше впадає в очі неправильно побудований образ у хорошому взагалі вірші «Приезд Пушкина» :

... И он челом горячим
Прижимал оконное стекло...

(стор. 32).

Можна «прижиматися» до віконного скла чолом, можна, нарешті, «прижимать» чоло до скла, але ні в якому разі не «прижимать оконное стекло челом».

Творча путь поета не завжди набирає форми найкоротшої відстані поміж двома крапками. Відхилення у бік, що іноді затримують творчий зріст поета, на жаль, трапляються ще часто.

С. Радугін.

Редагує: Редколегія.

„Литературный журнал“

Орган Союза Советских Писателей Украины

Отпечатан на украинском языке.

Адрес редакції: Харків, Чернишевська вул., 59. Тел. 7-37-82.

КВ - 5905, Зам. 845, Тираж 5.000. 15 друк. арк. Облік.-авт. 18.
В 1 друк. арк. 49.500 ліг. Підписано до друку 23-1-41 р.

Ціна подвійного номера 5 крб.

Друкарня ім. Фрунзе. Харків, пров. Фрунзе, 6.

Якщо в журналі будуть дефекти,
заміни на адрес: Харків, пров. Фрунзе, 6.

для
вс.

87224

Конт

